

ԱՐՅԱՆԻ
ՆԱԽԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՐՅԱՆԻ ԵՐԻՏԱՎԱՐԳ
ԳԻՏԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԳԵՏՆԵՐԻ
ՄԻՋՎՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՄ)

ԵՐԵՎԱՆԻ
ԳԵՏԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

«ԱՐՅԱՆ»
ԳԻՏԱՆԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ
ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՅԱՆ

SCIENTIFIC
ARTSAKH

НАУЧНЫЙ
АРЦАХ

№ 1(4), 2020

Հիմնադիր – Founder – Учредитель:
ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ (ԵՊՀ)
YEREVAN STATE UNIVERSITY (YSU)
ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ (ЕГУ)
www.y-su.am

Հրատարակիչ – Publisher - Издатель:
ԱՐՑԱԽԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ ՄԻԱՎՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՍ)
UNION OF YOUNG SCIENTISTS AND SPECIALISTS OF ARTSAKH (UYSSA)
ОБЪЕДИНЕНИЕ МОЛОДЫХ УЧЁНЫХ И СПЕЦИАЛИСТОВ АРЦАХА (ОМУСА)
www.aegmm.org

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՑԱԽ
SCIENTIFIC ARTSAKH
НАУЧНЫЙ АРЦАХ

№ 1(4), 2020

«Գիտական Արցախ» պարբերականն ընդգրկված է Հայաստանի Հանրապետության Բարձրագույն որակավորման կոմիտեի (ՀՀ ԲՈԿ) սահմանած դոկտորական և թեկնածուական ատենախոսությունների հիմնական արդյունքների ու դրույթների հրատարակման համար ընդունելի գիտական պարբերականների ցանկում:

The «Scientific Artsakh» journal is included in the list of scientific periodicals acceptable for publication of the main results and provisions of doctoral and candidate theses established by the Higher Attestation Committee of the Republic of Armenia (HAC RA).

Журнал «Научный Арцах» включен в список научных периодических изданий, приемлемых для публикации основных результатов и положений докторских и кандидатских диссертаций, установленных Высшим аттестационным комитетом Республики Армения (ВАК РА).

«ԱՐՑԱԽ» հրատ. – Publ. «ARTSAKH» – Изд. «АРЦАХ»
ԵՐԵՎԱՆ – YEREVAN – ЕРЕВАН
2020

Տպագրվում է Երևանի պետական համալսարանի գիտական խորհրդի որոշմամբ

Համարը հրատարակության է երաշխավորել «Գիտական Արցախ» պարբերականի խմբագրական խորհուրդը

Լվիրվում է Արցախի երիտասարդ գիտնականների և մասնագետների միավորման հիմնադրման 5-ամյակին

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Լախագահ՝ Արամ ՍԻՍՈՆՅԱՆ, ԵՊՀ հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի տնօրեն,
ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գլխավոր խմբագիր՝ Ավետիք ԶԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ
Գլխավոր խմբագրի տեղակալ՝ Թեմիմա ՄԱՐՈՒԹՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների թեկնածու,
դոցենտ

Անդամներ՝

Արծրուն ԱՎԱԳՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Հրանտ ԱՎԱՆԵՍՅԱՆ, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Դավիթ ԲԱԲԱՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
Վահրամ ԲԱԼԱՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Խաչիկ ԳԱԼՍՏՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
Զուլիետա ԳՅՈՒԼԱՄԻՐՅԱՆ, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Վլադիսլավ ԳՐՈՒԶԴԵՎ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Կոստրոմա, ՌԴ)
Գևորգ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Արման ԵՂՎԱԶԱՐՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
Մարեկ ԺԵՅՄՈ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Օլշտին, Լեհաստան)
Վալենտինա ԼԱՊԱԵՎԱ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Մոսկվա, ՌԴ)
Ստտո ԼՈՒԻՏԵՐՅԱՆՆՍ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Համբուրգ, Գերմանիա)
Ռուզաննա ՀԱԿՈԲՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
Նազիկ ԶԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Մուշեղ ՀՈՎԱԵՓՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Գագիկ ՂԱԶԻՆՅԱՆ, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Աշոտ ՄԱՐԿՈՅԱՆ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
Էդիկ ՄԻՆԱՍՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Կարեն ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ, տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ
Հայկ ՍԱՐԳՍՅԱՆ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
Յուրի ՍՈՒՎԱՐՅԱՆ, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
Մաքսիմ ՎԱՍԿՈՎ, սոցիոլոգիական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Դոնի Ռոստով, ՌԴ)
Գարիկ ԶԵՌՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Տիգրան ԶՈՂԱՐՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գիտական Արցախ, № 1(4), 2020, Երևան, «ԱՐՑԱԽ» հրատ., 2020, 244 էջ:

«Գիտական Արցախ» պարբերականի 2020թ. 1-ին (4-րդ) համարում տեղ են գտել հասարակական գիտությունների արդի հիմնախնդիրների վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետությունը, Արցախի Հանրապետությունը, Գերմանիան, Լեհաստանը և Ուկրաինան ներկայացնող մոտ երեք տասնյակ անվանի ու երիտասարդ գիտնականների աշխատանքները:

Գիտական պարբերականում զետեղված են նաև Արցախի երիտասարդ գիտնականների և մասնագետների միավորման ու Երևանի պետական համալսարանի կողմից 2019թ. սեպտեմբերի 12-15-ը Ստեփանակերտում համատեղ կազմակերպված «Հայոց պետականության անցյալը, ներկան ու ապագան» միջազգային երիտասարդական 4-րդ գիտաժողովի լավագույն գիտական հոդվածները:

***Dedicated to the 5th Anniversary
of Union of Young Scientists and Specialists of Artsakh***

EDITORIAL COUNCIL

Chairman: Aram SIMONYAN, Director of Institute for Armenian Studies of YSU, NAS RA Associate Member, Doctor of History, Professor

Editor-in-Chief: Avetik HARUTYUNYAN, Ph.D in Law, Associate Professor

Deputy Editor-in-Chief: Tehmina MARUTYAN, Ph.D in Philology, Associate Professor

Members:

Artsrun AVAGYAN, Doctor of Philology, Professor

Hrant AVANESYAN, Doctor of Psychology, Professor

David BABAYAN, Doctor of History, Associate Professor

Vahram BALAYAN, Doctor of History, Professor

Gevorg DANIELYAN, Doctor of Law, Professor

Khachik GALSTYAN, Doctor of Political Sciences, Associate Professor

Gagik GHAZINYAN, Academician of NAS RA, Doctor of Law, Professor

Vladislav GRUZDEV, Doctor of Law, Professor (Kostroma, Russia)

Julieta GYULAMIRYAN, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ruzanna HAKOBYAN, Doctor of Law, Associate Professor

Nazik HARUTYUNYAN, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Mushegh HOVSEPYAN, Doctor of Philology, Professor

Garik KERYAN, Doctor of Political Sciences, Professor

Tigran KOCHARYAN, Doctor of Political Sciences, Professor

Valentina LAPAEVA, Doctor of Law, Professor (Moscow, Russia)

Otto LUCHTERHANDT, Doctor of Law, Professor (Hamburg, Germany)

Ashot MARKOSYAN, Doctor of Economic Sciences, Professor

Edik MINASYAN, Doctor of History, Professor

Karen NERSISYAN, Ph.D in Economic Sciences, Associate Professor

Hayk SARGSYAN, Doctor of Economic Sciences, Professor

Yuri SUVARYAN, Academician of NAS RA, Doctor of Economic Sciences, Professor

Maksim VASKOV, Doctor of Sociology, Professor (Rostov-on-Don, Russia)

Arman YEGHIAZARYAN, Doctor of History, Associate Professor

Marek ZEJMO, Doctor of Political Sciences, Professor (Olsztyn, Poland)

Scientific Artsakh, № 1(4), 2020, Yerevan, Publ. «ARTSAKH», 2020, 244 pages.

The first (4) issue of «Scientific Artsakh» journal 2020 comprises the scientific works of approximately 30 prominent and young scientists from Armenia, Artsakh, Germany, Poland and Ukraine on the topical issues of social sciences.

The publication also contains the best scientific articles of the 4th international youth scientific conference «The past, present and future of the Armenian statehood», jointly organized by the Union of Young Scientists and Specialists of Artsakh and Yerevan State University on September 12-15, 2019 in Stepanakert.

***Посвящается 5-летию основания
Объединения молодых учёных и специалистов Арцаха***

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Председатель: Арам СИМОНЯН, директор Института арменоведческих исследований ЕГУ,
член-корреспондент НАН Республики Армения, доктор исторических наук, профессор

Главный редактор: Аветик АРУТЮНЯН, кандидат юридических наук, доцент

Заместитель главного редактора: Теймина МАРУТЯН, кандидат филологических наук, доцент

Члены:

Арцрун АВАГЯН, доктор филологических наук, профессор
Грант АВАНЕСЯН, доктор психологических наук, профессор
Рузанна АКОПЯН, доктор юридических наук, доцент
Назик АРУТЮНЯН, доктор педагогических наук, профессор
Давид БАБАЯН, доктор исторических наук, доцент
Ваграм БАЛАЯН, доктор исторических наук, профессор
Максим ВАСЬКОВ, доктор социологических наук, профессор (Ростов-на-Дону, Россия)
Хачик ГАЛСТЯН, доктор политических наук, доцент
Владислав ГРУЗДЕВ, доктор юридических наук, профессор (Кострома, Россия)
Джультетта ГЮЛАМИРЯН, доктор педагогических наук, профессор
Геворг ДАНИЕЛЯН, доктор юридических наук, профессор
Арман ЕГИАЗАРЯН, доктор исторических наук, доцент
Марек ЖЕЙМО, доктор политических наук, профессор (Ольштын, Польша)
Гагик КАЗИНЯН, академик НАН РА, доктор юридических наук, профессор
Гарик КЕРЯН, доктор политических наук, профессор
Тигран КОЧАРЯН, доктор политических наук, профессор
Валентина ЛАПАЕВА, доктор юридических наук, профессор (Москва, Россия)
Отто ЛЮХТЕРХАНДТ, доктор юридических наук, профессор (Гамбург, Германия)
Ашот МАРКОСЯН, доктор экономических наук, профессор
Эдик МИНАСЯН, доктор исторических наук, профессор
Карен НЕРСИСЯН, кандидат экономических наук, доцент
Мушег ОВСЕПЯН, доктор филологических наук, профессор
Гайк САРГСЯН, доктор экономических наук, профессор
Юрий СУВАРЯН, академик НАН РА, доктор экономических наук, профессор

Научный Арцах, № 1(4), 2020, Ереван, Изд. «АРЦАХ», 2020, 244 страниц.

В первом (4) номере 2020 г. журнала «Научный Арцах» нашли место научные работы около 30 выдающихся и молодых ученых из Армении, Арцаха, Германии, Польши и Украины, исследующие актуальные вопросы общественных наук.

В издании размещены также лучшие научные статьи 4-ой международной молодежной научной конференции «Прошлое, настоящее и будущее амянской государственности», совместно организованной Объединением молодых учёных и специалистов Арцаха и Ереванским государственным университетом 12-15 сентября 2019 года в Степанакерте.

ԲՈՎԱՆՂԱԿՈՒԹՅՈՒՆ **CONTENTS** **СОДЕРЖАНИЕ**

Խմբագրականի փոխարեն. **ԱԵԳՄՍ-Ի ՀՆԳԱՍՅԱ ԵՐԹԸ**.....9

ՔԱՂԱՔԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ, ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
POLITICAL SCIENCE, INTERNATIONAL RELATIONS
ПОЛИТОЛОГИЯ, МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ

Արկադիոյ ժուկովսկի. Ժամանակակից սահմանային տարածքները և միջսահմանային համագործակցության ու պարադիվանագիտության գաղափարը. մտորումներ հետխորհրդային պետությունների համար..... 13

Arkadiusz Zukowski. The Contemporary Borderlands and the Idea of Cross-Border Cooperation and Paradiplomacy: Some Reflections for the Post-Soviet States

Аркадиуш Жуковски. Современные пограничные земли и идея приграничного сотрудничества и парадипломатии: некоторые размышления для постсоветских государств

Իրինա Կալնժիկ, Մարինա Դուբինինա, Սվետլանա Սիրցևա. Ուկրաինայի պետականության կայացումն ու ամրապնդումը. տեսական ու գործնական հայեցակետեր.....21

Irina Xenzhik, Marina Dubinina, Svetlana Syrtseva. Formation and Strengthening of Ukrainian Statehood: Theoretical and Practical Aspects

Ирина Ксёжижик, Марина Дубинина, Светлана Сырцева. Становление и укрепление государственности Украины: теоретические и практические аспекты

Անժելա Էլիբեգովա. Հայերի ջարդերը Բաքվում 1990 թվականին որպես Ադրբեջանում հակահայկական քարոզչության գործոն.....30

Anzhela Elibegova. Pogroms of Armenians in Baku in 1990 as a Factor of Anti-Armenian Propaganda in Azerbaijan

Анжела Элибегова. Погромы Армян в Баку в 1990 году как фактор антиармянской пропаганды в Азербайджане

Նարեկ Գրիգորյան. Կոնսոցիատիվ ժողովրդավարության տեսագործական հիմքերը.....37

Narek Grigoryan. Theoretical and Practical Basis of Consociational Democracy

Нарек Григорян. Теоретические и практические основы консоциативной демократии

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ, JURISPRUDENCE, ЮРИСПРУДЕНЦИЯ

Օտտո Լուխտերհանդտ. Հայաստանի Հանրապետության և Արցախի Հանրապետության սահմանադրությունների համեմատություն.....43

Otto Luchterhandt. A Comparison of the Constitutions of the Republic of Armenia and the Republic of Artsakh

Отто Люхтерхандт. Сравнение Конституций Республики Армения и Республики Арцах

Տիգրան Դազարյան. Քրեական վարույթ լախաձեռնելու առիթների և հիմքերի փոխհարաբերակցությունը.....51

Tigran Ghazaryan. Relationship between the Reasons and Grounds for Initiating Criminal Proceedings

Тигран Казарян. Соотношение оснований и поводов инициации уголовного дела

ԿՈՆՍՈՑԻԱՏԻՎ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍԱԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ*

ՆԱՐԵԿ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

ՀՀ ՂՆ Պաշտպանական ազգային հետապոտական համալսարանի
ավագ գիտնական-վերլուծաբան,
ՀՀ ԳԱԱ փոխափայության, սոցիոլոգիայի
և իրավունքի ինստիտուտի ասպիրանտ,
թ. Երևան, Հայաստանի Հանրապետություն
nkariqoryan@gmail.com

Հետապոտության նպատակն է ներկայացնել կոնսոցիատիվիզմի հիմնական տեսագործնական մոտեցումները և արդյունքների միջոցով ցույց տալու աշխատանքի գիտակիրառական արդի նշանակությունը:

Նպատակից բխող խնդիրն է՝ հստակեցնել կոնսոցիատիվ ժողովրդավարության եզրույթը և տարբեր լեզուներում դրա համարժեք գործածությունը: Մանրամասն նկարագրվում են թե՛ կոնֆեսիոնալիզմի, թե՛ կորպորատիվի հիմնական հայեցակարգային բնութագրիչները: Հատուկ նշվում է պետությունների տարածքային կազմակերպման ունիտար և դաշնային ձևերում կոնսոցիատիվիզմի կիրառելիության հնարավորությունների և առանձնահատկությունների մասին: Խնդիր է դրված նաև անդրադառնալու համաշխարհային քաղաքական գործընթացներում կոնսոցիատիվիզմի խառը (հիբրիդ) դրսևորումներին և կիսակոնսոցիատիվ պետությունների օրինակներին:

Հետապոտության իրականացման արդյունքում կիրառվել են ինչպես համակարգային, այնպես էլ համեմատական վերլուծության մեթոդները:

Հետապոտության արդյունքում հանգել ենք այն եզրակացության, որ կոնսոցիատիվ ժողովրդավարության տեսությունը տեղայնացման արդյունքում կիրառելի է ինչպես միատարր, այնպես էլ դաշնային պետություններում: Կարծում ենք՝ հոդվածը կարող է նաև կիրառական նշանակություն ունենալ Հայաստանի Հանրապետության պետական կառավարման գործընթացում:

Հիմնաբառեր՝ կոնսոցիատիվ ժողովրդավարություն, ունիտար, դաշնային, կոնֆեսիոնալիզմ, կորպորատիվ, կիսակոնսոցիատիվիզմ, ժողովրդավարության մոդել, բազմակազմ հասարակություն, քննադատություն:

Մասնագիտական քաղաքագիտական գրականության մեջ կան ժողովրդավարության մոդելների վերաբերյալ տարաբնույթ սահմանումներ և առանձնահատկություններ: Այս առումով կարևոր է նշել, որ ժողովրդավարությունն իր տեսակով լինում է ուղիղ (direct), ներկայացուցչական (representative) և կիսաուղիղ (hybrid)⁴⁸ : Մոդելների մասով տարբեր տեսաբան-քաղաքագետներ ներկայացնում են ժողովրդավարության լիբերալ, սոցիալ, մասնակցային, դեյքատիվ, էլիտար, ինկլյուզիվ, կոնսենսուսային և այլ ձևեր: Այս ամենից զատ, ժողովրդավարության յուրահատուկ

* Հոդվածը ներկայացվել է 27.01.2020թ., գրախոսվել՝ 18.02.2020թ., տպագրության ընդունվել՝ 10.04.2020թ.:

⁴⁸ Garret E., "The Promise and Perils of Hybrid Democracy" (PDF), University of Oklahoma Law School. Archived from the original (PDF) on 9 October, 2017. <https://clhc.usc.edu/centres/cslp/assets/docs/cslp-wp-048.pdf/09.10.2018/>.

մոդելային ձևակերպումներ է ներկայացնում Ա. Լեյվհարթը, որ մյուս մոդելներից գատ համամասնական վերլուծության ու հակադրության շրջանակներում անդրադառնում է վեստմինստերյան և կոնսոցիատիվ ժողովրդավարությունների երկու առանձին մոդելներին⁴⁹: Վեստմինստերյան ժողովրդավարությունը (Մեծ Բրիտանիա, Նոր Չեյանդիա և այլն) կենտրոնանում է միակուսակցական կառավարման օրենսդիր ու գործադիր իշխանության մարմիններում կենտրոնական կառավարում, միատարրություն, ինքնիշխան խորհրդարան, մեծամասնական ընտրական համակարգ: Սակայն վեստմինստերյան ժողովրդավարության դեպքում այն աշխատում է հակադրության սկզբունքով, մասնավորապես մեծամասնության իշխանությունը հակադրելով փոքրամասնության իշխանությանը՝ նպաստում է, որպեսզի կողմերից մեկը հաղթանակ տանի մյուսների նկատմամբ և դրանով սրի հասարակական բնականոն զարգացման դրսևորումները: Ավելին՝ այս մոտեցումը խախտում է բնականոն հավասարակշռման սկզբունքը, մինչդեռ ժողովրդավարության գոյակցության գլխավոր նախապայմաններից է համարվում համակեցության ու հասարակության հավասարակշռության ապահովումը: Վեստմինստերյան մոդելի պայմաններում ժողովրդավարության մի շարք հիմնային սկզբունքներ դառնում են զուտ հռչակագրային բնույթի: Մասնավորապես մարդու իրավունքները, որոնք զաղափարախոսական և իրավական առումներով վերաարժևորված են, իրականում մեթոդական գործառնության մասով ի չիք են դառնում և ստորադասվում օլիգարխիկ կամ տիրապետող բռնապետությանը: Եվ այստեղ տեղին կլինի նշել, որ վեստմինստերյան ժողովրդավարության մոդելի պայմաններում իշխանության եկածները դեռևս ժողովրդավարական գործընթացների արդյունքներ չեն, այլ ավելի շատ քաղաքական գրավչության քողով պարուրված անձինք, որոնք կարող են շատ արագ ժողովրդավարական գործընթացներում բացասական բեկումներ մտցնել: Կոնսոցիատիվ ժողովրդավարության մոդելը կարելի է բնութագրել որպես վեստմինստերյան ժողովրդավարության մոդելին հակադիր մոդել, որտեղ կարևորվում են իշխանության բազմազանությունը, համամասնությունը, կոալիցիոն կառավարումը, փոքրամասնությունների (սեզմենտ, ստրատա) ներկայացվածությունը խորհրդարանում, հաշվեկշռված երկպալատ խորհրդարանի հնարավոր առկայությունը, բազմակուսակցական համակարգի առկայությունը, բազմակարծությունը և այլն:

Միաժամանակ տարբեր հասարակություններում միջսեզմենտային հարաբերություններում հաճախ են նկատվում մրցակցային գործընթացներ, որոնցում մեկ սեզմենտը փորձում է առավելության հասնել մյուսի նկատմամբ, թելադրել իր կենսակերպը և բոլոր հնարավոր միջոցներով ազդել որոշումների կայացման գործընթացի վրա: Սակայն սա չի նշանակում, որ սեզմենտների միջև հարաբերություններում պարտադիր է, որ դրանք պարբերաբար ուղեկցվեն հակամարտություններով կամ բախումներով: Հենց այս առումով էլ կարևորվում այս մոդելի ճկունությունը, որը կարգավորում է բոլորի միջև շահակենտրոն հարաբերությունները և, որպես ժողովրդավարական լուծում, փորձում գրեթե բոլոր հարցերին դիվանագիտական, հնարավորինս ապառազմական համատեղ լուծումներ տալ: Կարելի է ասել, որ կոնսոցիատիվ ժողովրդավարությունը դիտվում է որպես տարամետ շահերի արտահայտման և լավ կառավարման ժողովրդավարության մոդել, չնայած այն հանգամանքին, որ կոնսոցիատիվ ժողովրդավարության մոդելի դեպքում չի բացառվում միջսեզմենտային կոնֆլիկտածին իրավիճակների առկայությունը: Այս մոդելը կարող ենք նաև համարել դիվանագիտական, քանի որ մոդելի կիրառության նպատակը իրական ժողովրդավարության համատեքստում պետական լավ կառավարում

⁴⁹ **Lijphart A.**, Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration. New Haven, CT: Yale University Press, 1977, pp. 1-3.

իրականացնելն է, որն իրականացվում է բազմահենք շահերի արտահայտմամբ և իշխանության բաղդատմամբ:

Ընդհանրացնելով կարող ենք նշել, որ կոնսոցիատիվ համակարգը բազմակազմ հասարակության դրսևորում է, որտեղ իշխանության կիսմամբ, կողք կողքի գոյակցում են տարբեր էթնիկական, մշակութային և այլ սեգմենտներ, որոնց գլխավոր նպատակը համակեցությունն է, այլ ոչ թե մեկի կողմից իշխանության նվաճումը: Կոնսոցիատիվ ժողովրդավարության համատեքստում կարևորվող բազմակազմ հասարակությունն նշանակում է, որ մեկ հասարակության շրջանակներում գոյակցում են տարբեր սեգմենտային էթնիկական, մշակութային, կրոնական և այլ առանձնահատկություններով մարդկանց խմբեր: Ս. Հանթինգտոնը, Ջ. Ֆուրնիվալը և Բ. Ռեյլին նման հանրություններին իրենց աշխատություններում անվանում են բազմակազմ (plural), ճաքած (torn), ճեղքված (cleft) կամ բաժանված (divided) հասարակություններ և կարծում են, որ բոլոր հատվածների կառավարումը հնարավոր է իրականացնել ոչ թե ազգային միասնության կամ համընդհանուր մշակութային արժեքաբանության ձեռքբերմամբ, այլ պետական կառավարման համակարգի արդյունավետ ընտրությամբ և համապատասխան մոդելների ու մեթոդների իրականացմամբ⁵⁰: Կոնսոցիատիվիզմի տեսանկյունից Լեյխարթը անդրադառնում է նաև տեսությունն ամբողջացնող չորս հիմնական սկզբունքներին՝ մեծ կոալիցիա, փոխադարձ վետո, համամասնության սկզբունք և սեգմենտների ինքնավարության սկզբունք: Սկզբունքների հարցում կարևորվում են ոչ միայն տեսական ու բովանդակային սահմանումները, այլև դրանց մեթոդական գործառնության և կոնկրետ պետությունների (տվյալ դեպքում ՀՀ օրինակով) համատեքստում մասնավորեցման, տեղայնացման հարցերը⁵¹:

Կոնսոցիատիվիզմի տեսության դրույթների և բովանդակային ընկալումների համատեքստում հաճախ հասկանում ենք նաև իշխանության կիսումը (power sharing), որի նպատակն է կայունության ապահովման հիմքով ժողովրդավարական վարչակարգի պահպանումը և բռնատիրության մերժումը⁵²: Միաժամանակ, կոնսոցիատիվիզմի հետ հաճախ ասոցացվում են երկու կարևոր տեսագործական ուղղություններ՝ կոնֆեսիոնալիզմը (confessionalism) և կորպորատիզմը (corporatism)⁵³: Կոնֆեսիոնալիզմը այնպիսի կառավարման համակարգ է, երբ ըստ իրավունքի (de jure) միախառնված են կրոնն ու քաղաքականությունը (դավանականություն): Այդ համակարգի նպատակն է կրոնական համայնքների շրջանակներում իշխանության տարածումը և ղեկավարումը⁵⁴: Կոնֆեսիոնալիզմը իրական հնարավորություն է ստեղծում կրոնական ու էթնիկական համայնքներում ստեղծելու ներդաշնակ գոյակցության պայմաններ⁵⁵: Կոնֆեսիոնալ կառավարման համակարգի դրսևորումներ կան Լիբանանում, Նիդերլանդներում և Բոսնիա-Հերցեգովինայում, որտեղ հստակ նշմարվում են կրոնի ու քաղաքականության շաղկապման, ինչպես նաև

⁵⁰ **Huntington S.**, After Twenty Years: The Future of the Third Wave, *Journal of Democracy* 8(4), 1997, pp. 3-12.

⁵¹ **Lijphart A.**, *Constitutional Design for Divided Societies* (PDF). *Journal of Democracy*. 15 (2), 2004, pp.96-109.

⁵² **Лейнхарт А.**, Демократия в многосоставных обществах. Сравнительное исследование. Пер. с англ., М., 1997, стр. 36.

⁵³ **Wiarda H .**, *Corporatism and Comparative Politics: The Other Great Ism*, 0765633671: M.E. Sharpe, 1996, pp. 22-23.

⁵⁴ **O'Leary B.**, The 1998 British-Irish Agreement: Power-sharing plus". *Scottish Affairs*. 26, 1999, pp.14-35.

⁵⁵ **Greif A.**, Cultural Beliefs and the Organization of Society: A Historical and Theoretical Reflection on Collectivist and Individualist Societies, *The Journal of Political Economy* 102(5), 1994, pp. 912-950.

սահմանադրական ձևակերպումների հետ կապված հարցերը⁵⁶: Կորպորատիզմը ընդհանուր շահերի հենքով հասարակության կազմակերպման ձև է կորպորատիվ խմբերի գյուղատնտեսական, աշխատանքային, գիտական խոշոր միավորումների (scientific syndicate), ռազմական, մշակութային ոլորտների շրջանակներում: Այն ավելի շատ հարում է սոցիալ-դեմոկրատիայի տիրույթին, իսկ կորպորատիզմը (corporatism) կարող ենք սահմանել որպես սոցիալական կազմակերպման ձև, ըստ որի ամբողջանում և իրականացվում են մարդկանց բնական շահերը և սոցիալական գործառույթները (համախմբականություն):

Կոնսոցիատիվիզմի վերաբերյալ քննադատությունները հիմնականում կապված են դրա չորս հիմնական սկզբունքների հետ: Քննադատներից են Ռինուս վան Շենդելենը, Բերենդեն Օլրին, Իեն Լյուսթիկը, Ջիովաննի Սարտորին և այլք:

Օրինակ՝ «մեծ կոալիցիայի» դեպքում նշվում է, որ որոշումների կայացման գործընթացը ավելի շատ է դանդաղում, ուստի քննադատները նշում են, որ ավելի հեշտ է կլինի փոքր կոալիցիայում խմբային շահերի ու գաղափարների արտահայտումը, քան մեծ կոալիցիայում, որը լուրջ անորոշություններ ու ռիսկեր է պարունակում:

Մյուս քննադատությունը կապված է «փոխադարձ վետոյի» հետ, ըստ որի՝ փոխադարձ վետոյի կիրառությունը կարող է որոշումների ընդունման գործընթացը ամբողջությամբ տապալել: Սա կարող է հանգեցնել անկայունությունների և հատվածականության ուժեղացման, որոնց դեմ պայքարը կոնսոցիատիվիզմի առանցքն է:

«Համամասնության» սկզբունքի քննադատները կարծում են, որ պետական պաշտոնների համամասնական բաշխման հարցում հատվածներին պատկանելիությունն ավելի առաջնային կլինի, քան թեկնածուների անհատական ու մասնագիտական որակները, որոնք կխոչնդոտեն արդյունավետ կառավարման գործընթացին: Սակայն դա չի նշանակում, որ կոնկրետ խմբի ներկայացուցիչը չի կարող ունենալ համապատասխան որակներ, ուստի կարող ենք ասել, որ այդ մոտեցումն այնքան էլ հիմնավոր չէ:

Հաջորդ քննադատությունը կապված է «սեզմենտների ինքնավարության և դաշնության» սկզբունքի հետ: Մասնավորապես նշում են, որ բազմակազմ հասարակության հատվածների ինքնավարությունը բառացիորեն շատ թանկ արժե, պահանջում է պետական կառավարման ու վարչական ծառայությունների թվի աճ, մեծ կոալիցիայում յուրաքանչյուր հատվածի համար առանձին կառույցի ստեղծում: Ավելին, սեզմենտներին ինքնավարություն տալը նպաստում է բազմակազմ հասարակության անհամասեռության խորացմանը, և կոնսոցիատիվ ժողովրդավարությունը բազմակազմ հասարակությունը դարձնում է էլ ավելի տարասեռ: Օրինակ՝ մի դեպքում կոնսոցիատիվիզմը օգնում է կանխելու կոնֆլիկտները, մյուս կողմից՝ ամրապնդում է եթևիկական ինքնությունը, եթևոքադաբականությանը, որը, ի վերջո, հանգեցնում է եթևոկրատիայի:

Այսօր կարելի է հստակ առանձնացնել կոնսոցիատիվ ժողովրդավարության մոդելի խոցելի ու դրական կողմերը, բայց ամեն դեպքում կոնսոցիատիվիզմի կիրառությունը, ի տարբերություն այլ մոդելների, նպատակաուղղված է ոչ թե միակողմանի առավելությունների որոնմանը, այլ բոլորի ներգրավմամբ իշխանության կիսման և համապատասխան քաղաքական կամքի դրսևորման միջոցով էլ ավելի զարգացնելու ժողովրդավարությունը՝ որպես քաղաքական վարչակարգ:

⁵⁶ **Harb I.**, Lebanon's Confessionalism: Problems and Prospects, United States Institute of Peace. <https://www.usip.org/resources/lebanons-confessionalism-problems-and-prospects/31.08.18/>.

THEORETICAL AND PRACTICAL BASIS OF CONSOCIATIONAL DEMOCRACY

NAREK GRIGORYAN

*Senior Research Analyst at National Defense Research University of the MOD, RA,
PhD Student, The Institute of Philosophy, Sociology and Law of NAS RA,
Yerevan, Republic of Armenia*

The purpose of the study is to present the main theoretical and practical research approaches of consociationalism, as well as to show the scientific and practical significance of the work in our days through research.

The purpose of the assignments is to clarify the concept of consociational democracy and its proper use in different languages. The basic conceptual characteristics of both confessionalism and corporatism are described in detail. Particularly the opportunities and features of consociationalism in unitary and federal forms of the territorial organization of states are mentioned. The task also consists of considering mixed (hybrid) manifestations of consociationalism in world political processes and examples of semi-consociational states.

During the study, both systematic and comparative analysis methods were used.

The study concludes that the theory of consociational democracy as a result of localization is applicable to both unitary and federal states. We believe that this topic can also be of practical importance in the process of public administration of the Republic of Armenia.

Key words: *consociational democracy, unitarian, federal, confessionalism, corporatism, hybrid consociationalism, model of democracy, plural society, criticism.*

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ КОНСОЦИАТИВНОЙ ДЕМОКРАТИИ

НАРЕК ГРИГОРЯН

*Старший научный аналитик
Национального оборонно-исследовательского университета МО РА,
аспирант Института философии, социологии и права НАН РА,
г. Ереван, Республика Армения*

Целью исследования является представление основных теоретико-практических исследовательских подходов консоциативизма, а также научной и практической значимости работы в наши дни.

Задача – уточнить термин консоциативной демократии и его эквивалентное применение в разных языках. Подробно описываются основные концептуальные характеристики конфессионализма и корпоратизма. Особо отмечаются возможности и особенности применения консоциативизма в унитарных и федеративных формах

территориальной организации государств. Задачей является также рассмотрение смешанных (гибридных) проявлений консоциативизма в мировых политических процессах и примеров полуконсоциативных государств.

В результате осуществления исследования были применены методы как системного, так и сравнительного анализов.

По итогам исследования пришли к выводу, что в результате локализации теория консоциативной демократии применима как к однородным, так и к федеративным государствам. Считаем, что данная тема может иметь практическое значение в процессе государственного управления Республики Армении.

Ключевые слова: *консоциативная демократия, унитарный, федеральный, конфессионализм, корпоратизм, гибридный консоциативизм, модель демократии, многосоставное общество, критика.*